

In Search of a Philosophy of Halacha (2)

When "Morality" and Halacha Clash

(1) תלמוד בבלי מסכת בבא בתרא דף ס עמוד ב

ת"ר: כשחרב הבית בשניה, רבו פרושין בישראל שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין. נטפל להן ר' יהושע, אמר להן: בני, מפני מה אי אתם אוכלין בשר ואין אתם שותין יין? אמרו לו: נאכל בשר שממנו מקריבין על גבי מזבח, ועכשיו בטל? נשתה יין שמנסכין על גבי המזבח, ועכשיו בטל? אמר להם: א"כ, לחם לא נאכל, שכבר בטלו מנחות! אפשר בפירות. פירות לא נאכל, שכבר בטלו בכורים! אפשר בפירות אחרים. מים לא נשתה, שכבר בטל ניסוך המים! שתקו. אמר להן: בני, בואו ואומר לכם: שלא להתאבל כל עיקר אי אפשר - שכבר נגזרה גזרה, ולהתאבל יותר מדאי אי אפשר - שאין גוזרין גזירה על הצבור אא"כ רוב צבור יכולין לעמוד בה, דכתיב: +מלאכי גי+ במארה אתם נארים ואותי אתם קובעים הגוי כולו, אלא כך אמרו חכמים: סד אדם את ביתו בסיד, ומשייר בו דבר מועט... עושה אדם כל צרכי סעודה, ומשייר דבר מועט... עושה אשה כל תכשיטיה, ומשיירת דבר מועט.

(2) תלמוד בבלי מסכת עירובין דף ק עמוד ב

אמר רבי יוחנן: אילמלא לא ניתנה תורה היינו למידין צניעות מחתול, וגזל מנמלה, ועריות מיונה. דרך ארץ מתרנגול - שמפייס ואחר כך בועל. ומאי מפייס לה? אמר רב יהודה אמר רב, הכי קאמר לה: זביננא לך זיגא דמטו לך עד כרעיק. לבתר הכי אמר לה: לישמטתיה לכרבלתיה דההוא תרנגולא, אי אית ליה ולא זביננא לך.

(3) דברים פרק י

(טז) ומלתם את ערלת לבבכם וערפכם לא תקשו עוד:

(4) אבן עזרא בראשית שיטה אחרת - הקדמה

ואם מצאנו כתוב בתורה שאין הדעת סובלת, נוסף או נתקן כפי היכולת ע"ד משפט הלשון, אשר חקק אדם הראשון. גם במצות נעשה כן, אם הדבר כמשמעו לדעת לא יתכן, כמו: ומלתם את ערלת לבבכם (דברים י, טז), כי על המצוות כתוב: אשר יעשה אותם האדם וחי בהם (ויקי' יח, ה). ועוד כי השם צוה שלא לרצוח אחרים, ואיך יצוה לרצוח את נפשו כאכזרים? גם עת מותו תבוא, טרם מולו את ערלת לבבו.

(5) דברים פרק ב

(כד) קומו סעו ועברו את נחל ארנון ראה נתתי בידך את סיחון מלך חשבון האמרי ואת ארצו החל כש והתגר בו מלחמה: (כה) היום הזה אחל תת פחדך ויראתך על פני העמים תחת כל השמים אשר ישמעון שמעך ורגזו וחלו מפניך: (כו) ואשלח מלאכים ממדבר קדמות אל סיחון מלך חשבון דברי שלום לאמר: (כז) אעברה בארצך בדרך בדרך אלך לא אסור ימין ושמאול:

(6) רש"י דברים פרק ב

(כו) ממדבר קדמות - אף על פי שלא צוני המקום לקרא לסיחון לשלום, למדתי ממדבר סיני מן התורה שקדמה לעולם. כשבא הקדוש ברוך הוא ליתנה לישראל חזר אותה על עשו וישמעאל, וגלוי לפניו שלא יקבלוה ואף על פי כן פתח להם בשלום, אף אני קדמתי את סיחון בדברי שלום. דבר אחר ממדבר קדמות, ממך למדתי שקדמת לעולם [בדברים]. יכול היית לשלוח ברק אחד ולשרוף את המצריים, אלא שלחתי מן המדבר אל פרעה לאמר (שמות ה א) שלח את עמי, במתון:

(7) שמות פרק כא

(כד) עין תחת עין שן תחת שן יד תחת יד רגל תחת רגל:

(8) תורה תמימה הערות שמות פרק כא הערה קעא

ואף על פי דגם אפשר לפרש כאן תחת ממש, בכ"ז הכריעו חז"ל לסמך הקבלה דהכונה ממון, משום די"ל דעמדו חז"ל על דעת התורה דדרכיה דרכי נועם ולא יתכן שתצוה התורה לעשות דבר שלא יגיע בזה כל תועלת בכלל ולהניזק בפרט, משא"כ אם נפרש תחת - ממון, הרי למצער ישתכר הניזק בתשלום כסף עבור אבידת עינו.

(9) תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף מה עמוד א

משנה. בית הסקילה היה גבוה שתי קומות... גמרא. תנא: וקומה שלו - הרי כאן שלש. - ומי בעינן כולי האי? ורמינהו: מה בור שהוא כדי להמית - עשרה טפחים, אף כל כדי להמית - עשרה טפחים! - אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוח: אמר קרא +ויקרא י"ט+ ואהבת לרעך כמוך - ברור לו מיתה יפה. - אי הכי ליגביה טפי! - משום דמינול.

(10) תלמוד בבלי מסכת יבמות דף קכא עמוד ב

מתני'. אפילו שמע מן הנשים אומרות מת איש פלוני - דין.

(11) מהרש"א חידושי אגדות מסכת יבמות דף קכא עמוד ב

ומסיים ה' עוז לעמו יתן שאין זה עקירת דבר מן התורה כי הקדוש ברוך הוא נתן עוז וכח לעמו שהם ת"ח בדבר הזה להיות מקילין בדבר שהרי ה' יברך את עמו בשלום כמ"ש וכל נתיבותיה שלום ואין כאן שלום אם תתעגן ובדרך הזה יתפרש המקרא ישא ה' פניו אליך גם לעקור דבר מן התורה לפי שישים ה' לך שלום

(12) תלמוד בבלי מסכת יומא דף כב עמוד ב

בשעה שאמר לו הקדוש ברוך הוא לשאול +שמואל א' טו+ לך והכית את עמלק, אמר: ומה נפש אחת אמרה תורה הבא עגלה ערופה, כל הנפשות הללו על אחת כמה וכמה! ואם אדם חטא - בהמה מה חטאה? ואם גדולים חטאו - קטנים מה חטאו? יצאה בת קול ואמרה לו +קהלת ז+ אל תהי צדיק הרבה.

(13) בראשית פרק יח

(כג) ויגש אברהם ויאמר האף תספה צדיק עם רשע: (כד) אוילי יש תמשים צדיקים בתוך העיר האף תספה ולא תשא למקום למען תמשים הצדיקים אשר בקרבך: (כה) חללה לך מעשת כדבר הזה להמית צדיק עם רשע והיה כצדיק כרשע חללה לך השפט כל הארץ לא יעשה משפט:

בראשית פרק כ

(ב) ויאמר אברהם אל שרה אשתו אחתי הוא וישלח אבימלך מלך גרר ויקח את שרה: (ג) ויבא אלהים אל אבימלך בחלום הלילה ויאמר לו הניך את על האשה אשר לקחת והוא בעלת בעל: (ד) ואבימלך לא קרב אליה ויאמר אדני הגוי גם צדיק תהרג...: (ו) ויאמר אבימלך אל אברהם מה ראית כי עשית את הדבר הזה: (יא) ויאמר אברהם כי אמרת רק אין יראת אלהים במקום הזה ונהרגוני על דבר אשתי:

בראשית פרק כב

(יב) ויאמר אל תשלח ידך אל הנער ואל תעש לו מאומה כי עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה ולא חשכת את בנך את יחידך ממני: